

Úvěr a sociální síť v životě nejvyššího purkrabího Heřmana Jakuba Černína z Chudenic

Credit and social network in the life of the Supreme Burgrave
Heřman Jakub Černín of Chudenice

Vojtěch Kuna

Anotace:

Text se zaměřuje na horizontální sociální síť Heřmana Jakuba Černína z Chudenic, kterou autor analyzuje na základě jeho úvěrových operací. Používá sociologickou teorii, zejména pojetí kapitálu od Bourdieua, a terminologii vztahů od Wolfganga Reinharda. Zkoumá, jak se síť utvářela v průběhu Černínova života, od dětství přes kavalírskou cestu a manželství až po jeho kariéru v zemských úřadech. Cílem je ukázat, jak se směňoval ekonomický, sociální a kulturní kapitál na platformě takové sítě. Hlavním zdrojem je soupis Černínových aktiv a pasiv z roku 1705 a další archivní materiály.

Klíčová slova / Keywords:

Heřman Jakub Černín z Chudenic (1659–1710) – barokní aristokracie – sociální síť – úvěr – kapitál – raný novověk – české země – dvůr

Heřman Jakub Černín of Chudenice (1659–1710) – Baroque Aristocracy – Social Networks – Credit – Capital – Early Modern Period – Bohemian Lands – Court

Úvod

Aristokraté často ve snaze dosáhnout svých cílů tkali sociální sítě, které se v raném novověku pod vlivem panovnických dvorů začaly znatelně internacionalizovat. Podunajská monarchie v období baroka tvořila sociální prostor umožňující příslušníkům vyšší šlechty plést sociální sítě v jejich vertikální i horizontální podobě.¹

1 Na tomto místě bych chtěl poděkovat Bc. Tomáši Daňkovi, Bc. Marku Palysovi, Bc. Kateřině Staré, Bc. Kateřině Tiché, Janu Sklenářovi a své rodině. K teorii sociálních sítí obecně viz Jeremy BOISSEVAIN, *Friends of Friends. Networks, manipulators and coalitions*, Oxford 1974. Pro její aplikaci v historické vědě na prostředí renesanční Florencie inspirativně viz např. Katalin PRAJDA, *Network and Migration in Early Renaissance Florence. 1378–1433*, Amsterdam 2018 nebo s ohledem na ekonomický rozměr vztahů Paul D. McLEAN – John F. PADGETT, *Economic Credit in Renaissance Florence*, *The Journal of Modern History* 83, March 2011, s. 1–47. O úvěru a jeho roli ve společnosti raně novověké Anglie zajímavě Craig MULDER, *The Economy of Obligation. The Culture of Credit and Social Relations in Early Modern England*, London – New York 1998. K sociálními sítím pro starší období viz např. Tomáš ČERNUŠÁK – Pavel MAREK, *Gesandte und Klienten päpstliche und spanische Diplomaten im Umfeld von Kaiser*

Autorem byla přijata premisa, že každý aktér disponuje různými druhy kapitálu, které Bourdieu stanovuje jako: ekonomický, sociální a kulturní.² Jejich výše ovlivňuje nejen síť dotyčného, ale také jeho postavení v rámci ostatních sítí.

Sociální sítě aktérům také sloužily ke směně jednotlivých druhů kapitálu.³ Jednalo se o účinné prostředky upevňování sociální vazeb v rámci kariérních strategií jednotlivých šlechticů. Sociální sítě byly urozenému nemluvněti jeho rodiči budovány již od kolébky, následně rozšiřovány při kavalírských cestách a zásadně pěstovány během různě zvolené kariéry.

Z podstaty jsou sociální sítě dynamické a mění se na základě rozhodnutí jejich aktérů, ale také pod vlivem nejrůznějších externalit. Společenské vazby pomáhaly v řešení konfliktů na dvoře nebo střetů v různých úrovních správy. Na jejich platformě se ustanovovaly formace označující se též někdy jako „frakce“ nebo „klany“, které se ale mohly poměrně rychle přeskupovat s ohledem na aktuální rozložení sil a konkrétní konflikt. Uvažovat o nich jako o něčem pevném a neměnném by bylo v rozporu se základní charakteristikou prostředí sociálních sítí.

Vztah sociální sítě a úvěrových aktivit je ambivalentní. Ve zmíněném vztahu se dominantněji projevuje společenské pletivo než finanční aktivita. Sociální sítě jsou

Rudolf II., Berlin – Boston 2020; Pavel MAREK, *Pernštejnské ženy, Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské monarchie*, Praha 2018; Marek PALYS, *Prezident dvorské komory na rudolfinském dvoře. Kariéra a sociální síť Ferdinanda Hoffmana z Grünbühelu a Strebau*, Folia Historica Bohemica, 2025 v tisku. Obecně k habsburské monarchii v tomto období viz např. nejnověji a z velmi zajímavé perspektivy Petr MAŤA, *Stuben und Säle. Symbolische Kommunikation und politische Kultur in den ständischen Versammlungsräumen der Habsburgermonarchie in der Frühen Neuzeit*, Wien 2024; dále: Pavel BĚLINA – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Irena VESELÁ – Vít VLNAS, *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. IX, 1683–1740, Praha – Litomyšl 2011; Jean BÉRENGER, *Finances et absolutisme autrichien dans la seconde moitié du XVIIe siècle*, Vol. I–II, Paris 1975; TÝŽ, *Les Habsbourg et l'argent de la Renaissance aux Lumières*, Paris 2023; Václav BŮŽEK (ed.), *Habsburkové 1526–1740. Země Koruny české ve středoevropské monarchii*, Praha 2017; Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. VIII, 1618–1683, Praha – Litomyšl 2008; Robert J. EVANS, *Vznik Habsburské monarchie*, Praha 2003; Jiří HRBEK (ed.), *Panovnický majestát. Habsburkové jako čeští králové v 17. a 18. století*, Praha 2021; Jiří KUBEŠ (ed.), *V zastoupení císaře. Česká a moravská aristokracie v habsburské diplomacii 1640–1740*, Praha 2018; Karl VOCELKA, *Glanz und Untergang der höfischen Welt. Repräsentation, Reform und Reaktion im habsburgischen Vielvölkerstaat*, Österreichische Geschichte 1699–1815, Wien 2001; Thomas WINKELBAUER, *Nervus rerum Austriacarum. Zur Finanzgeschichte der Habsburgermonarchie um 1700*, in: Petr Maťa – Thomas Winkelbauer (edd.), *Die Habsburgermonarchie 1620 bis 1740. Leistungen und Grenzen des Absolutismus*, Stuttgart 2006, s. 179–215; TÝŽ, *Ständefreiheit und Fürstenmacht. Länder und Untertanen des Hauses Habsburg im Konfessionellen Zeitalter*, Teil 1, Österreichische Geschichte 1522–1699, Wien 2003.

2 Pierre BOURDIEU, *Forms of Capital*, Cambridge 2021; Pierre BOURDIEU, *Teorie jednání*, Praha 1998, s. 73–86.

3 Ke směně obecně Marcel MAUSS, *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*, Praha 1999.

klíčovým prostředkem, jak úvěr – založený na důvěře – v raném novověku získat.⁴ Zároveň nelze podcenit rozdíl mezi úvěrem a běžnou směnou ekonomického kapitálu (jako je třeba platební transakce). Úvěrové aktivity mohou také nabývat význam v rámci budování sociální sítě, protože udržují dlouhodobější spojení dotyčných aktérů. Tuto strategii budování společenského pletiva bychom mohli spatřovat v chování např. nižších šlechticů – politiků, jak jej v příslušné kapitole zpracoval Václav Bůžek ve své práci o úvěrovém podnikání předbělohorských rytířů.⁵ Existují také příklady evropských zemí v raném novověku, kde tímto způsobem panovník postupně eliminoval snahy o stavovský odpor a posiloval vazby věřitelů z řad aristokracie na korunu.⁶ Nelze opomenout ani eventualitu problematického splácení půjčky, která může vazbu oslabit či zcela zpřetrhat.

Panovník se s potřebou vyšších ekonomických prostředků již tradičně obracel na stavy jako kolektivní obec, ale také na jednotlivce.⁷ Cesta aristokratů k vytouženým postům a jejich následné reprezentativní vykonávání byly usnadněny značným ekonomickým kapitálem, kterým museli dotyční být ochotni pomoci císaři.⁸

Česká šlechta, patřící k té nejbohatší nejen v monarchii, ale také v Evropě, tak v tomto období tvořila pomyslnou „kolektivní banku“ rakouských Habsburků.⁹ Do dějin se takto zapsal i Heřman Jakub Černín z Chudenic (1659–1710), který císaři půjčil rekordní částkou milion dvě stě tisíc zlatých. V literatuře je tato půjčka často zmiňována někdy i společně s faktem, že do konce svého života Heřman Jakub poskytl úvěry v hodnotě dalších pěti set tisíc.¹⁰ Okolnostem tohoto významného

4 Craig MULDREW, *The Economy of Obligation. The Culture of Credit and Social Relations in Early Modern England*, London – New York 1998, s. 173–196.

5 Václav BŮŽEK, *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989, s. 100–115.

6 K posilování vazeb mezi státem a aristokracií prostřednictvím úvěrů viz např. Charles JAGO, *The influence of Debt on the Relations between Crown and Aristocracy in Seventeenth-Century Castile*, *The Economic History Review*, 1973, Vol. 26, n. 2, s. 218–236; srovnej s Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004, s. 182 nebo Martin KHULL-KHOLWALD, *Der Adel auf dem Lande und sein Kredit. Der Schuldschein als zentrales Finanzinstrument in der Steiermark (1515–1635)*, Wien – Münster 2013.

7 Ke stavovskému kreditu viz William D. GODSEY, *The sinews of Habsburg power. Lower Austria in a fiscal-military state 1650–1820*, Oxford – New York 2018.

8 Finanční nároky koruny na zájemce o přední zemské úřady měly své kořeny už v době posledních Jagellonců, kdy např. půjčky panovníkovi vynesly Zdeňkovi Lvovi z Rožmitálu v roce 1508 úřad nejvyššího purkrabího dle: V. BŮŽEK, *Úvěrové podnikání*, s. 24–25 nebo P. MAŤA, *Svět*, s. 177–178.

9 P. MAŤA, *Svět*, s. 135; J. BÉRENGER, *Finances*, passim.; V evropském kontextu srovnej např. s Lawrence STONE, *The Crisis of the Aristocracy 1558–1641*, Oxford 1965 nebo např. Jean MEYER, *La noblesse bretonne au XVIIIe siècle*, Paris 1966; Herbert KNITTLER – Gottfried STANGLER – Renate ZEDINGER (edd.), *Adel im Wandel. Politik. Kultur. Konfession 1500–1700*, Wien 1990; W. D. GODSEY, *The sinews*, passim.

10 Viz např. Charles W. INGRAO, *In Quest and Crisis. Emperor Joseph I. and the Habsburg Monarchy*, West Lafayette 1979, s. 13.

úvěru se věnoval nejvíce Aleš Valenta ve svém článku *Věřitelem Habsburků; Heřman Jakub Černín za války o dědictví španělské*.¹¹

Výzkum prezentovaný v tomto textu si kladl za cíl nastínit sociální síť nejvyššího purkrabího Heřmana Jakuba Černína z Chudenic na základě analýzy jeho úvěrů. Autor se orientoval na horizontální síť šlechtických přátel a příbuzných, která umožňuje vhled do urozené společnosti barokní habsburské monarchie. Ta podmnožina celkové sociální sítě byla pro vyššího šlechtice klíčová nejen z mocenského hlediska, jelikož aristokracie povětšinou dominovala tehdejšímu mocensko-byrokratickému poli monarchie, ale také proto, že byla determinována mentalitou její výlučnosti.

Zatímco horizontální část sociální sítě sloužila aristokratům jak k zisku, tak poskytování úvěrů, tak podřízená část, vertikální sociální síť, pak měla za cíl primárně zejména půjčky získávat. V předbělohorském období často pánům půjčovali rytíři, kteří nejednou také figurovali přímo v jejich službách, jak můžeme pozorovat na příkladu pánů z Hradce a Vratislavů z Mitrovic.¹² Soužití vyšší a nižší šlechty často vykazující znaky vazby patron–klient přetrvalo zřejmě i v pobělohorské době.¹³

Další, kdo mohl figurovat v rámci vertikální sociální sítě šlechtice a sloužit mu pro zapůjčení financí, byly církevní instituce. K typickým vnitřním zdrojům úvěru patřily kostelní pokladny a sirotčí peníze ze šlechticových panství.¹⁴ Rovněž i různé kláštery, kapituly nebo kostely mohly půjčovat aristokratům.¹⁵ U obou těchto možností však není běžně snadné rozlišit šlechticův závazek v rámci nějaké fundace a splácení úroků skutečného úvěru.

Z nižších pater raně novověké společnosti bychom neměli opominout ani roli měšťanstva a zejména ekonomické aktivity měšťanských vdov, vůči nimž šlechtici nejednou měli finanční závazky, jak prokázal nedávný výzkum.¹⁶ Opomenout by-

11 Aleš VALENTA, *Věřitelem Habsburků. Heřman Jakub Černín za války o dědictví španělské*, Jihočeský sborník historický 80, 2011, s. 23–51.

12 Václav LEDVINKA, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách. Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560–1596*, Praha 1985; František TEPLÝ, *Příspěvky k dějinám českého zemědělství*, Praha 1926.

13 Typickým takovým zástupcem uvedeným na soupisu je Jan Antonín Lukáš svobodný pán Kořenský z Terešova. Rod Kořenských z Terešova se úvěrovým podnikáním v Bůžkově typologii rytíře–rentiéra zabývala již před Bílou horou viz V. BŮŽEK, *Úvěrové podnikání*, s. 21, 63, 73; Heslo: *Kořenský z Terešova*, Ottův slovník naučný XIV, Praha 1899, s. 832–833.

14 Ke členění zdrojů úvěru na vnitřní a vnější viz Aleš VALENTA, *Soukromé účty jako pramen k analýze finančního hospodaření aristokracie v raném novověku. Pokladna Františka Václava Trauttmansdorffa v 1. polovině 18. století*, Časopis Národního muzea – řada historická 176, č. 1–2, 2007, s. 82. K běžně rozšířenému půjčování si ze zádušních peněz kostelů na svých panstvích viz např. Antonín PODLAHA, *Dějiny arcidiecése pražské od konce 17. století do počátku století 19.*, Díl 1, část 1, Doba arcibiskupa Jana Josefa hrab. Breunera (1694–1710), Praha 1917, s. 485, 508.

15 V Černínově soupisu je uveden např. klášter sv. Anny na Starém Městě. Srov. Jiří HRBEK, *Barokní Valdštejnové v Čechách 1640–1740*, Praha 2013, s. 442.

16 Kateřina TICHÁ, *Majetkové poměry a životní strategie vdov v 18. století na příkladu Starého Města pražského*, bakalářská práce FFUK, Praha 2025 (vedoucí práce Eva Hajdinová), s. 38.

chom neměli ani poddané a vrchnostenské úředníky, kteří svému pánovi nejednou finančně vypomohli.¹⁷

Ani pozice na úplném okraji tehdejší společnosti nebránila Židům v poskytování finančních prostředků významným aristokratům, ať už v rámci šlechtických snah sehnat hotovost pro potřebné půjčky panovníkovi či akvizice nemovitého majetku nebo menší částky na překlenutí ekonomicky náročného času šlechtické domácnosti.¹⁸

Z hlediska terminologie vztahů jednotlivých věřitelů a dlužníků Heřmana Jakuba Černína autor využil již klasickou práci Wolfganga Reinharda *Freunde und Kreaturen*, kde německý historik definuje čtyři základní kategorie vztahů: Verwandtschaft (příbuzenství), Landsmanschaft (krajanství), Freundschaft (přátelství) a Patronage (patronát).¹⁹ Pro potřeby této práce jsou zásadní zejména kategorie příbuzný a přítel, které v horizontální síti barokního aristokrata dominují, avšak pozastavili jsme se i u problematiky patronátu v rámci jednotlivých šlechtických rodů.

Právě Reinhardův „patronát“ bývá často zaměňován s „přátelstvím“, jelikož hranice mezi nimi je velmi rozostřená. Problémem je, že ono „přátelství“ má být sice založeno na citu, ale stejně jako vazba patron–klient je založeno na očekávání vzájemné prospěšnosti.²⁰ Oba tyto vztahy jsou založeny na neformální smlouvě o dlouhodobější směně kapitálu mezi jejich aktéry. Pro „patronát“ je typický pojem ochrany a asymetrický vztah, zatímco přátelství provází také ochrana a podpora, ale vzájemné postavení aktérů by mělo být rovnější. Patronovy aktivity by neměly být kompenzovány v plné míře klientem, jinak by došlo k jeho proměně ve „Freundschaft“. Střet s realitou pramenů vede ke konstatování, že tyto vztahy není často možné nalézt v čisté podobě. Opakovaně se prolínají tyto čtyři typy vztahů, jak bylo ukázáno na příkladu přátelského vztahu a vazby patron–klient.²¹

17 Zatímco komorník Lašl nebo lovcí Feber zapůjčili částky jen několik stovek zlatých, tak např. Ludolph Georg Bockelkamp v roce 1692 poskytl Černínovi na úvěr 10 000 zlatých. Bockelkamp se v hierarchii Heřmanových služebníků samozřejmě řadil mnohem výše než hraběcí komorník nebo lovcí. Mladého šlechtice totiž provázel na kavalířské cestě jako hofmistr, později působil jako jeho vídeňský agent či se s ním účastnil diplomatické mise ve Varšavě.

18 Černínové včetně Heřmana Jakuba si od Židů běžně půjčovali, viz např. Aleš VALENTA, *Jüdische Kredite des böhmischen Adels im 17. und 18. Jahrhundert*, *Judaica Bohemiae* 44, č. 2, 2009, s. 61–95; Michael RACHMUTH, *Zur Wirtschaftsgeschichte der Prager Juden*, *Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte der Juden in Čechoslov. Republik V*, Prag 1933, s. 9–70. Stejně jako jiní šlechtici např. viz Marie MAREŠOVÁ, *Účet domácí pokladny Františka Václava z Trauttmansdorffu z let 1701–1702*, in: Petr Vorel (ed.), *Prameny k dějinám Pardubického kraje 1*, Pardubice 2005, s. 92.

19 Wolfgang REINHARD, *Freunde und Kreaturen. „Verflechtung“ als Konzept zur Erforschung historischer Führungsgruppen Römische Oligarchie um 1600*, München 1979, s. 35–38.

20 W. REINHARD, *Freunde*, s. 39; Vojtěch KUNA, *České země a dlouhá turecká válka (1593–1606) v korespondenci předních zemských úředníků*, *Jihočeský sborník historický* 93, 2024, s. 4–21.

21 W. REINHARD, *Freunde*, s. 39–40.

Výše uvedená typologie Wolfganga Reinharda se do české historiografie prosadila jen částečně. Část historiků zde raději pracuje s dobovými termíny např. „páni a přátelé“.²² Takové označení se užívalo zejména pro pokrevní a sešvagřené příbuzenstvo a někdy též okolní sousedy spojené s dotyčným výhodnými vztahy. Pojem tedy zahrnuje jak Reinhardovo „přátelství“, tak „patronáž“, ale i „krajanství“ a „příbuzenství“.

Ať už se historik rozhodne pro širší český pojem, nebo čtveřici zdánlivě konkrétnějších pojmů německé historiografie, musí si být vědom toho, že v raně novověké Evropě všudypřítomný klientelismus neměl nutně negativní konotace jako v současnosti. Premoderní společnost byla na tomto principu fungování založena zvláště s ohledem na nerozlišování soukromé a veřejné sféry.

Základním pramenem pro tento výzkum byl soupis Černínových nesplácených úroků nebo též aktiv a pasiv, jak je dokument nadepsán. Zachycuje situaci z konce roku 1705 a je uložený ve fondu *Rodinný archiv Černínů z Chudenic* v jindřichohradeckém archivu.²³ Na jedné straně zde stojí Černínovy pohledávky se jmény dlužníků, částkami a daty dlužních úpisů, a na druhé straně zde máme přístup ke stejným údajům pro dluhy Heřmana Jakuba. Dále byly využity prameny z pozůstalosti Heřmana Jakuba zejména z let 1700 až 1710, která čítá třicet čtyři neinventarizovaných kartonů. K zasazení do kontextu posloužily písemnosti z dalších rodinných archivů šlechtických rodů v regionech, zejména Nosticů a Kolovratů, ale také fondů Nejvyšší purkrabství, Česká komora a Česká dvorská kancelář uložených v Národním archivu v Praze.

Autor textu se pokusil postihnout dynamické prostředí sociální sítě předního aristokrata a zjištěné informace zasadit do kontextu české barokní aristokracie.²⁴ Možné obavy o nesoulad mezi vytyčenými cíli a pramenem je třeba překonat s ohledem na to, že bez kroků do prázdna, a možná i po slepých cestách, není vědy. Příspěvek k poznání směny jednotlivých druhů kapitálu na platformě sociální sítě by chtěl přinést další perspektivu, jak zkoumat fenomén české raně novověké

22 Václav BŮŽEK, „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, *Český časopis historický* 100(2), 2002, s. 233–234.

23 Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, Rodinný archiv Černínů z Chudenic (dále RAČ), Soupis aktiv a pasiv Heřmana Jakuba Černína z Chudenic, leden 1706, kart. 305, fol. 286r–292v. Všude v práci, kde není uvedeno jinak a hovoří se o pohledávkách nebo dluzích Heřmana Jakuba Černína, je čerpáno právě z tohoto soupisu.

24 K fungování sociálních sítí na vídeňském dvoře viz např. Rostislav SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009; Éric HASSLER, *La cour de Vienne 1680–1740. Service de l'empereur et stratégies spatiales des élites nobiliaires dans la monarchie des Habsbourg*, Strasbourg 2013, s. 261–299. Detailněji ekonomický kapitál jako zdroj pro fungování ve dvorském kosmu Karla VI. rozebral Pečar in: Andreas PEČAR, *Die Ökonomie der Ehre. Der höfische Adel am Kaiserhof Karls VI. (1711–1740)*, Wien 2004, s. 103–123. Pozoruhodně k ekonomickým aktivitám barokních aristokratů v českém prostředí J. HRBEK, *Barokní Valdštejnové*, s. 420–470.

šlechty, a propojit tak sociální, kulturní a hospodářské dějiny s dějinami správy za pomoci sociologické teorie.

Práce se soupisem aktiv a pasiv jako hlavním pramenem ovšem přináší různá úskalí. Tím hlavním je problém přesně rozlišit původní slavatovské dluhy, zděděné pohledávky po otci a půjčky samotného Heřmana Jakuba. Dalším z nich může být např. jeho neúplnost, jelikož jsou v něm uvedeny jen stále otevřené finanční operace, tudíž zejména ty krátkodobějšího charakteru unikají naší pozornosti. Snaha o absolutní rekonstrukci minulosti by se však stejně rovnala čiré utopii, zatímco pro naši plavbu mezi Skyllou – sociální sítí Heřmana Jakuba – a Charybdou – jeho úvěry – postačí rámcový přehled složení jeho šlechtických přátel a příbuzných.

Heřman Jakub Černín z Chudenic (1659–1710)

Rodiče Humprecht Jan Černín z Chudenic a Diana Marie Ippoliti da Gazoldo dali Heřmanovi Jakubovi do vínku kosmopolitní původ hodný předního šlechtice dvora barokních Habsburků.²⁵ Italští příbuzní však vlivem jejich chatrného ekonomického zázemí a krachu manželského soužití Heřmanových rodičů nepřipadali jako možný pilíř sociální sítě černínského mladíka v úvahu.

Černínové, ač starobylý český rod, zažili svůj vzestup mezi zemskou elitu teprve za časů třicetileté války v osobě Heřmana (1576–1651).²⁶ Až jeho prasynovec a dědic rodového fideikomisu, Humprecht Jan, dovedl rodinu mezi přední rody celé monarchie. Stejně jako např. u Martiniců můžeme pozorovat, že strategii budování a fungování sociální sítě zásadně ovlivňuje otec.²⁷ Ti, na rozdíl od Černínů, měli výhodu v o generaci starším a mimořádně schopném politikovi Jaroslavu Bořitovi z Martinic. A tudíž se díky společenskému vzestupu skrze vazby nabyté službou v prestižních zemských úřadech postupně v dalších generacích úspěšně etablovali u panovnického dvora. Humprecht Jan prostřednictvím dobrých vztahů s Martinici stabilizoval černínskou pozici na zemském, mocensko-byrokratickém poli. Otec Heřmana Jakuba nedokázal proměnit své přátelství s císařem Leopoldem I. v dvorský úřad. Namísto zisku sociálního nebo ekonomického kapitálu se spíše ve styku s korunovaným přítelem orientoval na výměnu toho kulturního.²⁸

25 Zdeněk HOJDA – Eva CHODĚJOVSKÁ – Milena HAJNÁ – Alexandra TESAŘÍKOVÁ, *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje*, Svazek I., Praha 2014, s. 46–54, 64–65; Zdeněk KALISTA, *Mládí Humprechta Jana Černína z Chudenic. Zrození barokního kavalíra*, Praha 1932, s. 239–254.

26 K Heřmanovi Černínovi (1576–1651) viz např. František TISCHER, *Heřman br. Černín z Chudenic. Obraz ze života a činnosti jeho*, Praha 1903–1904.

27 Petr MATĚJKA, *Nejvyšší purkrabí pražský Bernard Ignác z Martinic (1615–1685). Jeho rodinný klan a vzestup k moci*, in: Alena Jakubcová – Miroslav Lukáš (edd.), *Podvod Allamody v Praze 1660*, Praha 2023, s. 303.

28 Zdeněk KALISTA (ed.), *Korespondence císaře Leopolda I. s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, díl I., (duben 1660–září 1663), Praha 1936, passim; Zdeněk HOJDA, *Humprecht*

V letech 1678 až 1682 poslal otec Heřmana Jakuba na dlouhou kavalírskou cestu za Alpy a Pyreneje.²⁹ Během této cesty se mladý Černín opakovaně setkal s Karlem Felixem Slavatou, který se na dlouhé roky stal jeho otcovským přítelem a rádcem.³⁰ Po návratu převzal Heřman Jakub dědictví po zesnulém otci, jež mu poskytlo dostatek ekonomického kapitálu pro naplnění politických ambic.³¹ V roce 1686 se oženil s jednou z dědiček slavatovského panství na jihu Čech, Marií Josefou.³² Roku 1687 získal za 250 000 zlatých do dědičné držby Mělník, který byl Ferdinandem III. zastaven už jeho předku Heřmanovi v roce 1646.

V dubnu 1689 nastoupil do své první funkce v zemské správě, kterou byl úřad nejvyššího zemského maršálka. Na zemských sněmech v letech 1690 až 1691 zastával nevďečný post královského komisaře, jenž byl však nadán panovníkovou milostí.³³

Významným okamžikem v životě Heřmana Jakuba bylo dovršení směny sociálního kapitálu v podobě sňatku se Slavatovnou a ekonomického kapitálu zhmotnělého v jindřichohradeckém dominiu. Záležitost však byla provázena nejednou komplikací. Již začátkem roku 1691 se zavázal Heřman Jakub převzít veškeré jindřichohradecké pohledávky po zemřelém Františku Leopoldovi Slavatovi.³⁴ Ukázalo se, že ekonomický kapitál Slavatů měl sice velký potenciál, ale zároveň nebyla okamžitá situace příliš dobrá. Velká část dluhů trvala již od smrti Viléma Slavaty nebo narostla v dobách jeho dědiců zejména půjčkami císaři na války s Turky, které údajně nebyly komorou spláceny.³⁵ Stejně jako později Černín si Slavatové sami velkou

Jan Černín z Chudenic a jeho benátská ambasáda, in: Petr Pavelec – Martin Gaží – Milena Hajná (edd.), *Ve znamení Merkura. Šlechta českých zemí v evropské diplomacii*, České Budějovice 2020, 338–361.

29 Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I.–II.

30 Strýc Marie Josefy, Karel Felix, vlastním jménem Jan Karel Jáchym Slavata, byl generálem řádu bosých karmelitánů v letech 1680–1683. V Římě se u Slavaty setkával často s Gundakarem Thomasem Starhembergem, budoucím prezidentem dvorské komory dle Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 132, 269–270; Brigitte HOLL, *Hofkammerpräsident Gundaker Thomas Graf Starhemberg und die österreichische Finanzpolitik der Barockzeit (1703–1705)*, Wien 1976.

31 Pro detailní výčet statků viz Aleš VALENTA, *Lesk a bída barokní aristokracie*, České Budějovice 2011, s. 74.

32 Ke svatbě Heřmana Jakuba a Marie Josefy Slavatové nejnověji viz Martin MÁDL, *Svatba Marie Josefy Slavatové a Heřmana Jakuba Černína*, in: Martin Mádl – Radka Heisslerová – Tadeáš Kadlec (edd.), *Slavatovský palác. Projekty hraběte Jana Jáchyma Slavaty z let 1673–1689*, Praha 2022, s. 274–288.

33 Funkcí komisaře byl ještě pověřen v roce 1700 viz Petr MAŤA, *Komisaři k českému zemskému sněmu (1627–1740)*, in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (edd.), *Per saecula ad tempora nostra*. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Sv. 1, Praha 2007, s. 315.

34 K zadlužení slavatovských panství obecně viz Otto PLACHT, *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.–18. století*, Praha 1957, s. 236–237.

35 Někteří jindřichohradečtí měšťané se hlásili dokonce o pohledávky z dob Jáchyma z Hradce. Jiní se zase o své pohledávky hlásili příliš vehementně a seznam vrchnostenských dluhů

část peněz půjčených císařskému fisku vydlužili zejména u církevních řádů jako byli jezuité, dominikáni nebo františkáni.³⁶

Vztahy Heřmana Jakuba s mocným řádem sv. Ignáce z Loyoly se zpočátku zka-lily špatnou osobní zkušeností z Jindřichova Hradce.³⁷ Tamější kolej se po převzetí panství Černínem dožadovala vrchnostenských závazků a obdarování z časů pánů z Hradce a Slavatů sporem před zemským soudem, který sice Tovaryšstvo prohrálo, avšak Černína stál nejen značné prostředky, ale dokonce újmu na cti.³⁸ Dopis nově zvoleného generála Tovaryšstva z roku 1705 se tak jeví spíše jako patřičná formalita mezi nejvyšším purkrabím a novým představitelem jezuitů.³⁹ Černín nepatřil mezi horlivé zastánce jezuitů, sám podporoval otcovu nadaci piaristů v Kosmonosích např. stavbou napodobeniny svaté loretánské chýše, která odráží jednak hlubokou zbožnost Heřmana Jakuba, ale také jeho kulturní kapitál.⁴⁰

Roku 1694 v rámci dělení slavatovského majetku získal definitivně velmi vý-nosné panství Jindřichův Hradec.⁴¹ Následující rok absolvoval nepříliš úspěšnou diplomatickou misi ve Varšavě, ale již roku 1700 byl povýšen na nejvyššího hofmistra Českého království.⁴² Ve stejném roce zakoupil od zadlužené chude-nické větve dle přání uvedeného v testamentu zakladatele rodového fideikomisu Heřmana panství Švihov, které se nachází v těsném sousedství rodové kolébky, Chudenic. Transakce měla na první pohled větší přesah spíše do oblasti kulturního kapitálu díky významu Švihova jako symbolu černínské historie a jejich spojitosti s kdysi mocnými pány Švihovskými z Rýzemberka. Sám Černín totiž o pár let poz-ději popsal Švihov ve svém dopise Františku Karlu Přehořovskému takto:

doručili vrchnímu správci Procházkovi „příliš rychle“ in: František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce*, díl 1., sv. 4., Jindřichův Hradec 1936, s. 10, 16.

36 F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 9.

37 K proměně vztahu Heřmana Jakuba Černína a jezuitů viz Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 94–95.

38 F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 19–20.

39 SOkA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 305, dopis generála jezuitského řádu Michelangela Tamburiniho, 7. 11. 1705, Řím, fol. 173–175; pro zjištění, jak vypadaly nad-standardní vztahy šlechtice a jezuitského řádu v období baroka srovnej např. s Rodinný archiv Kolowratů, Rychnov nad Kněžnou, dopisy představitelů jezuitského řádu a moravského zemské-ho hejtmána Františka Karla Libštejnského z Kolovrat, 1671–1693, i. č. 171–175, 188–190.

40 Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 98–100.

41 K dělení slavatovského dědictví viz např. F. TEPLÝ, *Dějiny*, s. 10–11 nebo Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří M. HAVLÍK – Josef HRDLÍČKA, *Telč a jezuité. Řád a jeho mecenáši*, Praha 2020, s. 252–254; Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 91–94. Panství Jindřichův Hradec kolem roku 1690 generovalo čistý roční zisk cca 23 000 zlatých dle: O. PLACHT, *Lidnatost*, s. 238.

42 Jiří KUBEŠ, *Hermann Jakob Czernin von Chudenitz' Diplomatic Mission in Warsaw in 1695. A Contribution towards the Travel Arrangements of Imperial Diplomats*, *Theatrum historiae* 19, 2016, s. 171–203; Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 81; Naopak špatný časový údaj k diplomatické misi Heřmana Jakuba uvádí Valenta in: VALENTA, *Věřitelem*, s. 25.

„[...] Vaší Excelenci, odtud nemám co oznámit, kromě toho, že všude nacházím jen bídu a neštěstí. Švihov sestává ze spálených a zničených budov a chudých lidí, kteří nemají ani krejcar, ani fenik [...].“⁴³

Jindřichohradecký historik Jan Muk ve své klasické práci *Po stopách národního vědomí české šlechty pobělohorské* uvádí, že Heřman Jakub nesl nelibě stále rostoucí finanční nároky na království i svou osobu.⁴⁴ S novým pohledem do pramenů zjistíme, že Černín spíše vystupoval jako aktivní zprostředkovatel kreditu s cílem udržet panovníkův úvěr, na jehož fungování byla závislá zemská správa, jejíž byl představitel. Od panovníkova kreditu se rovněž odvíjela vidina splácení Černínových půjček císaři.⁴⁵ Nejenže tak barokního šlechtice k půjčkám panovníkovi motivovala sociální a kariérní strategie, ale také ochrana vlastního ekonomického kapitálu poskytnutého předchozími úvěry panovníkovi.

Jejich výši ovlivňovalo Černínovo bohatství, ale také touha prosadit se v zemských úřadech na úkor konkurence. Pakliže bychom se pokusili částku mechanicky sečíst, tak by v letech 1689 až 1710 přesáhla 2 272 000 zlatých, avšak musíme brát v potaz, že jednotlivé půjčky byly v průběhu let spláceny. Není náhodou, že často půjčky těsně předcházejí jmenování Černína do určitých úřadů. Černín rychle nabyl pověsti, že si ony úřady vysokými půjčkami komoře kupuje.⁴⁶ Nelze otevřeně hovořit o prodeji funkcí jako např. ve Francii, avšak „dobré vztahy“ s dvorskou komorou byly okolností, která výrazně zisk nějakého úřadu ulehčovala.⁴⁷ Nelze ani

43 Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 89. Citace v originále zní „[...] Neues weis ich Ewer Excell[enz] von hir aus nichts zu berichten als daß ich misserias et calamitates undique finde, Schwihau bestehet in verbrändt ruinirten gebäuden und armen, kein kr[euzer] kein pfennig habenden leüthen[...]“ SOKA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 310, koncept dopisu Heřmana Jakuba Černína Františku Karlu Přehořovskému, 17. 5. 1707, Švihov, fol. 300. K osobě Přehořovského viz Valentin URFUS, *Nejvyšší zemský soud František Karel Přehořovský. Barokní velmož a ekonom v Čechách na počátku 18. století*, Právněhistorické studie 31, 1990, s. 194–208.

44 Nelibý Černínův názor na vysokou finanční zátěž českého království a jeho šlechty reflektuje Muk in: Jan MUK, *Po stopách národního vědomí české šlechty pobělohorské*, Praha 1931, s. 134–138.

45 SOKA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 304, korespondence Heřmana Jakuba Černína s různými šlechtici ve věci shánění půjček císaři, 1705, fol. 211–244.

46 Takovou praxi nelze považovat za nic neobvyklého, např. roku 1694 nabízel císaři za úřad nejvyššího maršálka Antonín Florián z Lichtenštejna půjčku 100 000 zlatých nebo v roce 1708 získala trojice Arnošt Josef Valdštejn, Jeroným Colloredo a Jan Václav Gallas zemské úřady každý díky půjčce „standardních“ 100 000 zlatých, tudíž Černínovo kupování úřadu lze vnímat maximálně v rovině přeláčení tehdy běžných částek, viz Martin KRUMMHOLZ, *Gallasové. Barokní kavalíři a mecenáši (1630–1757)*, dizertační práce FFUK, Praha 2013 (vedoucí práce Martin Horyna), s. 94. Samotný Václav Vojtěch Šternberk měl v roce 1697 dle Plachty za císařským fiskem souhrnné pohledávky též přesahující jeden milion zlatých, dle: O. PLACHT, *Lidnatost*, s. 234. K dalším půjčkám šlechticů panovníkovi viz např. P. MATA, *Svět*, s. 178–183, 753 nebo J. HRBEK, *Barokní Valdštejnové*, s. 459–464.

47 „[...] weil dieselbe nunmehr mit der Cammer völlige richtigkeit gepflogen, Ewer Ex[cellenz] in kay[serlichen] gnaden anzudeuten, daß dieselbe ihnen, daß burggraviat, jedoch daß der h[err] Cammer Praesident auch de modo solvendi auch richtig seye mit ihnen [...]“, SOKA Jindřichův

opomenout skutečnost, že Černín navíc značnými částkami opakovaně anticipoval na dani.⁴⁸

Také proto se Heřman Jakub po smrti nejvyššího purkrabího Adolfa Vratislava ze Šternberka jevil jako vhodný kandidát na úřad nejvyššího purkrabí, do kterého byl v květnu 1704 jmenován.⁴⁹

S postupujícím věkem se mu zhoršovala dna, jejímiž záchvaty trpěl čím dál častěji, a tak přibývalo i jeho léčebných pobytů v lázních. Chatrné zdraví ho ne-jednou omezovalo ve výkonu jeho úřední činnosti.⁵⁰ Roku 1709, ani ne rok po smrti své první manželky, se oženil s Antonií Josefou rozenou Kuenburgovou. Smrt Heřmana Jakuba zastihla 8. srpna 1710 v Černínském paláci v Praze. Na světě po něm zůstaly tři děti. Z prvního manželství pocházely dvě. Dcera Marie Markéta si roku 1704 vzala za manžela Františka Josefa Valdštejna, spolu s kterým se později stala poručnicí svého vlastního bratra Františka Josefa. Po smrti Heřmana Jakuba majetková situace rodu vlivem dalších půjček panovníkovi a rozmařilým životním stylem Františka Josefa vygradovala až rozprodejem černínských statků.⁵¹

Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 302, dopis Václava Norberta Oktaviána Kinského Heřmanu Jakubovi Černínovi, 1. 5. 1704, Vídeň, fol. 47r. J. BÉRENGER, *Finances*, passim.

48 Anticipovat na dani lze chápat jako děj, kdy osoba půjčí panovníkovi proti budoucímu výběru berně. Pro konkrétní Černínův podíl viz Národní archiv (dále jen NA), Praha, Česká komora (dále jen ČK), kart. 2, spis k anticipaci Černína na dani, sign. 1707/II/d/19; NA, Praha, ČK, kart. 2, spis k anticipaci Černína na dani, sign. 1707/II/d/38; NA, Praha, ČK, kart. 5, spis k anticipaci Černína na dani, sign. 1707/II/c/8; NA, ČK, kart. 14, spis k anticipaci Černína na dani, sign. 1707/XII/c/9. K anticipaci na dani obecně v době Leopolda I. Josef PEKAR, *České katastry 1654–1789. Se zvláštním zřetelem k dějinám hospodářským a ústavním*, Praha 1932, s. 96; nebo P. MAŤA, *Svět*, s. 177. K institucionalizaci koupě úřadů v královské Francii viz např. Norbert ELIAS, *Dvorská společnost. Výzkum sociologie království a dvorské aristokracie*, Praha 2023, s. 234–242; François BLUCHE, *Za časů Ludvíka XIV. Král Slunce a jeho století*, Praha 2006, s. 18–38.

49 Adolf Vratislav ze Šternberka měl za manželku Annu Lucii Slavatovou, tetu Marie Josefy Černínové roz. Slavatové, zároveň Šternberk byl tchánem Jiřího Adama II. z Martinic. Úřad nejvyššího purkrabího byl nadán několika statky jako např. vesnice Ruzyně nebo Hostivař, které pak generovaly vrchnostenské příjmy v řádu vyšších jednotek až nižších desítek tisíců zlatých ročně do pokladny držitele této funkce, srov. SOKA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 304, kvitance příjmů z purkrabských statků, 1705, fol. 65; nebo SOKA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 313, účet příjmů z purkrabských statků, 1707, fol. 232; či SOKA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 319, kvitance příjmů z purkrabských statků, 1709–1710, fol. 192–202 a MAŤA, Nejvyšší pražský purkrabí, s. 302.

50 Např. 6. 3. 1709 Josef I. musel kvůli Černínově „Umpflichkeit zu frequentieren“ pověřit vedením jednání zemského sněmu Antonína Jana Nostice viz SOKA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 318, reskript císaře Josefa I. adresovaný nejvyššímu purkrabímu Heřmanu Jakubovi Černínovi, 6. 3. 1709, Vídeň, fol. 66r–67v.

51 A. VALENTA, *Lesk*, s. 158–169. Pro o informace o jeho kariéře viz Petra VOKÁČOVÁ, *Příběhy o hrádě pokoře. Aristokracie českých zemí v době baroka*, Praha 2014, s. 413–465.

Horizontální sociální síť Heřmana Jakuba Černína z Chudenic

Pro jedince je přirozené tvořit základ své sítě v horizontální rovině, a navazovat tak kontakty ve stejné sociální skupině. Česká barokní aristokracie je determinována svým habitem, který zahrnuje kromě kavalírských cest i okázalou reprezentaci, zbožné výdaje a také kolektivní solidaritu, což lze snad dohromady považovat za příčinu nárůstu vzájemných půjček oproti předbělohorské době. Nejedna případ naznačuje, že motivace aristokratických věřitelů sedimentuje zejména v oblasti směny jednotlivých forem kapitálu. Vidina zisku, tedy nějakého zhodnocení finančních prostředků, není pro aristokrata a jeho čest zvláště důležitou záležitostí.⁵² V úvěrových operacích mezi příslušníky vyšší šlechty se nejednou projevuje cíl pomoci svým „přátelům“, což lze interpretovat jako směnu jednotlivých druhů kapitálů s cílem svou síť upevnit.

Základním stavebníkem sociálního pletiva šlechtice byli rodiče, zejména otec. Heřman Jakub i pro svůj komplikovaný vztah s matkou,⁵³ která brzy odešla zpět do Itálie, počátky své sítě zdědil jen patrilineárně. Roli iniciačního rituálu do společnosti stejně urozených měl pro šlechtické dítě křest. Právě tímto aktem se také začala tkát sociální síť Heřmana Jakuba. Byl pokřtěn roku 1659 ve vídeňském Stephansdomu. Za kmotry mu šli prezident tajné rady a nejvyšší hofmistr Johann Ferdinand Porcia a manželka nejvyššího kancléře Jana Hartvíka z Nostic, Eleonora Marie rozená z Lobkovic.⁵⁴ Nostic patřil k hojným Černínovým korespondentům.⁵⁵

Ze soupisu Heřmana Jakuba můžeme vyčíst, že v rámci blíže nespecifikované transakce nabyl „landttäflliche Zession“ ve výši 28 000 zlatých od majitele panství Bílina a Libčeves, kterým byl synovec Eleonory Marie, Václav Ferdinand z Lobkovic.⁵⁶ Ačkoliv to v soupisu není zmíněno, pro kontext je zajímavé uvést, že Černín půjčil v roce 1690 částku 15 000 zlatých hraběti Václavu Desideriovi Nosticovi, synovi Jana Hartvíka a Eleonory Marie.⁵⁷

52 K pojmu šlechtická čest viz P. MAŤA, *Svět*, s. 22–29.

53 Vztah Heřmana Jakuba s matkou viz Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 64–65.

54 Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 56.

55 Z. KALISTA (ed.), *Korespondence*, s. 99; Z. HOJDA, *Humprecht*, s. 352–353, 356.

56 August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, díl XIV., Litoměřicko a Žatecko, Praha 1926, s. 217; Václav Ferdinand z Lobkovic patřil též k ditrichštejnské frakci a aktivně podporoval zájmy Ferdinanda z Ditrichštejna z pozice císařského vyslanec na madridském dvoře, viz R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 360. Za manželku měl Marii Žofii, sestru svého ditrichštejnského patrona. Viz také Moravský zemský archiv v Brně, Rodinný archiv Ditrichštejnů, kart. 13, korespondence císařského vyslance v Madridu hraběte Václava Ferdinanda Popela z Lobkovic s knížetem Ferdinandem z Ditrichštejna, fol. 1–413.

57 Státní oblastní archiv v Plzni, Rodinný archiv falknovské větve Nostitz-Rienecků, kart. 159, kvittance Václava Desideria Nostice vydaná Heřmanovi Jakubovi Černínovi, i. č. 1107, nefol. Jan Hartvík z Nostic by do určité míry mohl být také považován za martinickou kreaturu

Blízký vztah založený nejen na politické spolupráci pojil Humprechta Jana Černína především s osobou dlouholetého nejvyššího purkrabího Bernarda Ignáce z Martinic. Už během benátské ambasády v letech 1660–1663 svému příteli sháněl nejrůznější žádané zboží, např. vzácné knihy nebo umělecká díla.⁵⁸ Humprecht Jan Černín se před odjezdem do Benátek roku 1660 vzdal své funkce přísedícího zemského soudu ve prospěch Martinicova zetě a „kreatury“ Jana Františka Bruntálského z Vrbna, pozdějšího nejvyššího českého kancléře. Pokus o personální směnu, Martinicem a Černínem několik měsíců poctivě připravovanou, dopadl neúspěšně.⁵⁹

V soupisu aktiv a pasiv Heřmana Jakuba nás tak nemůže překvapit jméno další Martinicovy „kreatury“, a to Františka Ferdinanda Gallase.⁶⁰ V roce 1660 dokonce Humprecht Jan intervenoval u císaře v prospěch Františka Ferdinanda Gallase v ožehavé záležitosti kolem slečny Strozziové. Aféra nakonec byla urovnána a Gallas se oženil s dcerou nejvyššího purkrabího Martinice.⁶¹

Černínovi však už od roku 1679 dlužil Gallas 50 000 zlatých.⁶² Nutnost půjčit si finance mohla být u Františka Ferdinanda Gallase spojená s koupí Frýdlantského panství v roce 1673 a následným splácením územní akvizice jeho původnímu

a na dvorské úrovni klient ditrichštejské frakce dle P. MAŤA, *Nejvyšší pražský purkrabí*, s. 322; R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 407–411. Jako klient této frakce pak nejednou vystupoval Humprecht Jan Černín, kterého pojilo přátelství s Gundakarem z Ditrichštejna, příbuzným lídra dvorského uskupení dle Z. KALISTA (ed.), *Korespondence*, s. 53–54; R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 300–303. K významu Gundakara pro ditrichštejskou frakci viz R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 350–353.

58 Podobně vystupoval i v prospěch Jana Adolfa I. ze Schwarzenbergu dle: Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESÁŘIKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 59; Z. KALISTA (ed.), *Korespondence*, s. 135. Nejvyšší purkrabí Martinic naopak např. skrze Černínova otce poskytl Heřmanu Jakubovi doporučující list pro monsignora Taji (od roku 1681 kardinála) dle Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESÁŘIKOVÁ, *Heřman*, Svazek II., s. 291.

59 P. MAŤA, *Nejvyšší pražský purkrabí*, s. 337. Stejně tak Martinic díky martinicko-harrachovskému spojení podporoval Ferdinanda z Ditrichštejna, kterému v mladém věku pomohl k zisku úřadu nejvyššího zemského hejtmana dle R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 257–258, 264–265. Později si sám vzal sestru Ferdinandova příbuzného, Zikmunda Helfrieda z Ditrichštejna, a tím definitivně zpečetil martinického frakce působící zejména na zemské úrovni a ditrichštejské frakce na císařském dvoře dle P. MAŤA, *Nejvyšší pražský purkrabí*, s. 331; R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 342–345, 352, 371–374. Ke spojení Ditrichštejnů a Harrachů viz R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 315–320, 359–360. O složitém vzniku a průběhu martinicko-harrachovského spojení, za kterým stálo sblížení dávných rivalů Bernarda Ignáce z Martinic a kardinála Harracha viz P. MAŤA, *Nejvyšší pražský purkrabí*, s. 344–345 a Alessandro CATALANO, *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*, Praha 2008, s. 298, 302, 332, 340, 344.

60 O místě Františka Ferdinanda Gallase v martinické frakci viz P. MAŤA, *Nejvyšší pražský purkrabí*, s. 338–343.

61 Viz M. KRUMMHOLZ, *Gallasové*, s. 49.

62 SOKa Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, Soupis aktiv a pasiv Heřmana Jakuba Černína z Chudenic, leden 1706, kart. 305, fol. 286r–292v.

majiteli, jeho bratrovi Antonínu Pankráci.⁶³ Možné je, že tato pohledávka vznikla ještě mezi dvěma martinickými „kreaturami“, ale zcela jistě pohledávka přežila Františka Ferdinanda a přešla na jeho syna, Jana Václava Gallase, přičemž na konci roku 1705 byla stále nesplacená.⁶⁴ Tato skutečnost nezabránila tomu, aby Černínovi císařský diplomat Jan Václav Gallas roku 1704 půjčil 40 000 zlatých a následně dalších 30 000 zlatých.⁶⁵ Snad oba tyto úvěry souvisely s Černínovou potřebou hotovosti pro velké půjčky císařskému fisku.

Martinická klika se sice dostředivě koncentrovala k osobě Bernarda Ignáce, avšak nelze podceňovat ani roli jeho bratra Maxmiliána Valentina, který devatenáct let doplňoval svého bratra v druhém nejvýznamnějším zemském úřadu nejvyššího hofmistra. Jeho syn, Jiří Adam II. z Martinic, nejvyšší maršálek císařského dvora, figuroval v soupisu jako věřitel s částkou 5 250 zlatých.⁶⁶ Heřmana Jakuba s ním pojil patrně blízký vztah, jelikož Černín dokonce Martinicovi pro jeho pobyt ve Vídni v roce 1708 půjčil svůj zahradní palác.⁶⁷

-
- 63 Zdeněk HOJDA, *Jan Václav Gallas. Vrcholně barokní diplomat na svém místě*, in: Petr Pavelec – Martin Gaží – Milena Hajná (edd.), *Ve znamení Merkura. Šlechta českých zemí v evropské diplomacii*, České Budějovice 2020, s. 385–394. Robert REBISTCH, *Johann Wenzel Gallas. Einblicke in die Tätigkeit eines kaiserlichen Gesandten*, *Bohemiae Occidentalis historica* 4(1), 2018, s. 23–46; M. KRUMMHOLZ, *Gallasové*, s. 36–163. Jan Václav Gallas měl za manželky postupně, Marie Annu a Marii Ernestinu, obě dcery Filipa Zikmundy z Ditrichštejna, nevlastního bratra Ferdinanda z Ditrichštejna.
- 64 Nemožnost konečného splacení dlouhotrvajícího úvěru mohla být také podmíněna nezavidlivou finanční situací, do které se po smrti Františka Ferdinanda v roce 1697 rodina dostala, jak o tom mimo jiné svědčí spory mezi jeho vdovou Johannou Emercií a gallasovskými věřiteli vedené u purkrabského soudu viz např. NA, Praha Nejvyšší purkrabství (dále jen NP), registra veřejných osvědčení, kniha (dále jen kn.) 82, fol. 362r, 365v–370r nebo NA, Praha, NP, registra veřejných soudů nejvyššího purkrabího pražského, kn. 83, fol. 290r–291r.
- 65 K hospodaření Jana Václava Gallase na jeho panstvích viz Jaroslav ČECHURA, *Gallasové. Barokní podnikatelé*, in: Drahomír Jančík (ed.), *Pocta profesoru Zdeňku Jindrovi. K sedmdesátým narozeninám*, Praha 2003, s. 39–46; O. PLACHT, *Lidnatost*, s. 276.
- 66 Pro biografické zpracování Jiřího Adama II. z Martinic viz Stefan SIENELL, *Die Geheime Konferenz unter Kaiser Leopold I. Personelle Strukturen und Methoden zur politischen Entscheidungsfindung am Wiener Hof*, Frankfurt am Main 2001, s. 206–207; Martinic si hojně dopisoval s Ferdinandem Bonaventurou Harrachem viz Zdeněk HOJDA, *Jiří Adam II. z Martinic. Konfliktní diplomat*, in: Petr Pavelec – Martin Gaží – Milena Hajná (edd.), *Ve znamení Merkura. Šlechta českých zemí v evropské diplomacii*, České Budějovice 2020, s. 374–384, zejména 378. V letech 1682–1683 Jiří Adam II. z Martinic byl vyslán jako vyslanec Itálie s cílem zajistit protitureckou pomoc. Na cestě po severoitalských dvorech ho doprovázel mladší bratr Heřmana Jakuba Černína, Tomáš Zachaeus, který v té době dlel v Itálii na kavalířské cestě dle Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESÁŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 566.
- 67 SOKA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 314, dopis Jiřího Adama II. z Martinic Heřmanu Jakubovi Černínovi, 28. 5.–9. 6. 1708, fol. 45–46. Nejednalo se o neobvyklou strategii ve světě „šlechtických přátel“, podobně postupoval i František Josef Černín, který zahradní palác ve Vídni také opakovaně půjčoval dalším aristokratům. Za upozornění na tuto skutečnost děkuji doc. PhDr. Zdeňku Hojdovi, CSc. K zahradnímu paláci Heřmana Jakuba ve Vídni viz

Pro sociální síť Heřmana Jakuba nebyly zanedbatelné ani sňatky dcer Maxmiliána Valentina z Martinic. Zuzana Renata si vzala za manžela Černínova mladšího bratra Tomáše Zachaea, který zastával pro kariéru šlechtice zajímavý úřad německého místokancléře v české dvorské kanceláři ve Vídni.⁶⁸ Vztah obou bratrů byl po celý jejich život nadstandardně vřelý, ale v soupisu se Tomáš Zachaeus nevyskytuje, snad proto, že finanční závazky mezi bratry byly vyřešeny včas.⁶⁹ Druhá dcera Maxmilána Valentina se provdala za Václava Norberta Oktaviána Kinského, pozdějšího nejvyššího českého kancléře.⁷⁰

Kinského druhá manželka, Marie Anna Terezie – rozená von Nesselrode zu Ehreshoven – podle soupisu půjčila Heřmanu Jakubovi přes 10 000 zlatých.⁷¹ Taková půjčka se jeví poněkud překvapivě v kontextu v literatuře zmiňovaného spíše chladného vztahu, který panoval mezi oběma předními zemskými úředníky.⁷² Jejich vzájemná korespondence se až na výjimky nedochovala, nebo nebyla vedena, a s ohledem na torzovitě dochování Kinského pozůstalosti to asi již nepůjde objasnit.⁷³ Zřejmě se jednalo o dvě osoby s dost odlišným pojetím výkonu svých úřadů. Zatímco Heřman Jakub se své povinnosti nebál delegovat, Václav Norbert Oktavián Kinský se snažil vykonávat vše poctivě sám.⁷⁴ Nakolik se do jejich vztahu

Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESÁŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., 85–86. Během kavalírské cesty při pobytu v Salcburku navštívil bratra Bernarda Ignáce, Ferdinanda Leopolda z Martinic, který byl tamější kanovník, dle: Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESÁŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek II., s. 103.

68 Nepochopení výhod plynoucích z tohoto úřadu vedlo Valentu k tomu, že ho označil za nevýznamný in: A. VALENTA, *Věřitelem*, s. 24. Po smrti Tomáše. Zachaea své švagrově Zuzaně Renatě roz. z Martinic pomohl s nelichotivou finanční situací právě Heřman Jakub viz A. VALENTA, *Věřitelem*, s. 28.

69 A. VALENTA, *Věřitelem*, s. 28.

70 K osobě nejvyššího kancléře Kinského viz S. SIENELL, *Die Geheime Konferenz*, s. 211–212.

71 Ke vztahu manželů viz R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 559–561.

72 A. VALENTA, *Věřitelem*, s. 33–34.

73 K úřední činnosti Václava Norberta Oktaviána Kinského máme dochované jen torza pramenů. V SOA Hradec Králové, Rodinný archiv Kinských se s výjimkou dopisu císaře Josefa I. z 1. 6. 1697 a dvou billetů císařovny Eleonory Magdaleny Terezie z 15. 9. a 18. 12. 1711 dochoval jen dopis Leopolda hraběte Šlika z 2. 2. 1715 o vztazích adresáta se synem Bernardem Františkem Antonínem. V rodinné korespondenci se dochovaly jen dopisy tohoto syna otcí z let 1709–1715. Za sdělení tohoto stavu Kinského pozůstalosti děkuji PhDr. Michaelu Skopalovi. Dále by mohl napovědět jeden z mála dochovaných souborů Kinského korespondence, a to listy kancléře Jana Václava Vratislava Kinského viz Österreichisches Staatsarchiv, Wien, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Familienarchiv Kinsky 1.2, Briefe des böhmischen Kanzlers Graf Wratislaw an den obersten Kanzler Wenzel Norbert Oktavian Graf Kinsky, 1708–1710.

74 Srovnej na příkladu málo známých protokolů ze zasedání českého místodržitelství, např. NA, Praha, Komorní knihy (dále jen KK), Protokol sezení českých místodržících, i. č. 881, 1705; NA, Praha, KK, Protokol sezení českých místodržících, i. č. 882, 1706; NA, Praha, KK, Protokol sezení českých místodržících, i. č. 883, 1706; NA, Praha, KK, Protokol sezení českých místodržících, i. č. 884, 1707; NA, Praha, KK, Protokol sezení českých místodržících, i. č. 885, 1707; NA, Praha, KK, Protokol sezení českých místodržících, i. č. 886, 1709; NA, Praha, KK, Protokol sezení českých místodržících, i. č. 887, 1711.

promítla skutečnost konfliktního soužití úřadů nejvyššího purkrabího a nejvyššího kancléře na mocensko-byrokratickém poli barokní habsburské monarchie přesně nevíme.⁷⁵ Možná skutečně toto spojení skrze martinický klan bylo zkaleno osobní antipatií, protože Heřman Jakub měl s jeho bratrem, Františkem Oldřichem Kinským, poměrně dobrý vztah.⁷⁶

První významnou příležitostí navázat vztahy se svými rovnorodými urození byla kavalírská cesta, jejíž podobu často ovlivňoval otec šlechtice.⁷⁷ Můžeme ji vnímat jako moment, kdy docházelo k předání otěží sociální sítě doposud držených otcem synovi samotnému.⁷⁸ Během pobytu v Římě se Heřman Jakub spřátelil s blíže nespecifikovaným hrabětem Mollartem.⁷⁹ Snad se jednalo o Felixe Ernsta, Petra Ludwiga Ernsta nebo Ferdinanda Ernsta, kterému v roce 1703 Černín půjčil 10 000 zlatých.⁸⁰

V Turíně na šlechtické akademii se Heřman Jakub sblížil s Leopoldem Antonínem z Trauttmansdorffu, jehož bratru Rudolfovi půjčil v letech 1684 až

75 Úřad nejvyššího purkrabího, formálně první v zemi a nadřazený v zemské hierarchii až šestému úřadu nejvyššího kancléře, se musel vyrovnat s faktem, že kancléřova přítomnost ve Vídni v blízkosti císaře dávala kancléři větší faktickou moc. Část jejich symbolického konfliktu reflektuje Maťa in: MAŤA, *Stuben*, s. 174.

76 Roku 1697 šel Heřmanovu synovi Františku Josefovi za kmotra stejně jako Marie Alžběta Ditrichštejnová, manželka Ferdinanda z Ditrichštejnu a hrabě Trautson nebo Trauttmansdorff srov. P. VOKÁČOVÁ, *Příběhy*, s. 415, 727 a SOKA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, kart. 329, dopis správce černínského malostranského domu Steinmetze vrchnímu hejtmanovi černínských panství Procházkovi, 9. 3. 1697, Praha, fol. 489. Starší z dvojice Kinských zřejmě patřil též do ditrichštejnské frakce, zatímco pro svého bratra se snažil prostřednictvím tohoto mocenského uskupení získat přímluvu dle R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 411–414.

77 Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 129–138.

78 Na kavalírské cestě šlechtic nebudoval vazby jen s urození, ale také zde vznikla pouta mezi ním a členy jeho doprovodu. Jeho hofmistr z dob kavalírských cest Ludolph Georg Bockelkamp Černína doprovázel na diplomatickou misi do Varšavy či působil jako jeho vídeňský agent a kromě jiného mu také v roce 1692 půjčil 10 000 zlatých dle: SOKA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, Soupis aktiv a pasiv Heřmana Jakuba Černína z Chudenic, leden 1706, kart. 305, fol. 286r–292v. K jeho osobě viz Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 66, 85, 89, 122–126.

79 Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 137.

80 Mollartové byli též spřízněni s Eleonorou Marií Nosticovou roz. z Lobkovic. Alois WEISS VON STARKENFELS – Johann KIRNBAUER VON ERZSTÄTT, *Johann Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, vollständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen, Oberösterreichischer Adel*, Bd. 4., Abt. 5., Nürnberg 1885–1904, s. 208–216; Kaiser und Höfe. Personendatenbank der Höflinge der österreichischen Habsburger, hrsg. von Mark Hengerer und Gerhard Schön. Dostupné z: <https://kaiserhof.geschichte.lmu.de/13156>, [náhled 17. 6. 2025]; Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 137–138.

1686 celkem 90 000 zlatých.⁸¹ Rudolfův dědic, Jan Josef z Trauttmansdorffu, se snažil ještě roku 1704 vyřešit Černínovy pohledávky tím, že nejvyššímu purkrabímu nabídl ke koupi panství Grabštejn, ale Heřman Jakub striktně žádal hotovost.⁸²

Po návratu z kavalírských cest následovalo dříve nebo později převzetí otceva dědictví. Zde patrně hrála roli při navázání spojení geografická blízkost držeb jednotlivých aristokratů, což lze ztotožnit s Reinhardovým krajanstvím.⁸³ Z této doby pravděpodobně pochází vazba Heřmana Jakuba na Jana „Hanse“ Kryštofa ze Štampachu, který Černínovi v červnu 1704 půjčil 10 000 zlatých. Není bez zajímavosti, že prabratranec Jana Kryštofa, Kryštof Martin, působil ve službách Humprechta Jana Černína necelý rok 1672 jako vrchní hejtman černínských panství.⁸⁴ Zároveň panství Valeč patřící Janu Kryštofovi ze Štampachu se nacházelo poblíž černínských statků Petrohrad a Krásný Dvůr.⁸⁵

Jako další příklad můžeme uvést dluh 2 000 zlatých Adama Maximiliána z Bubna a Litic z roku 1683. Dotyčný žil v západních Čechách v těsném soustředění s černínskými statky, což ho velmi pravděpodobně přivedlo do finančního styku s Heřmanem Jakubem.⁸⁶ Do stejné skupiny kontaktů zřejmě patřil i Jan Pavel Walderode, jenž držel poblíž Černínova Mělníka statek Řepín. Heřman Jakub mu v roce 1686 půjčil 20 000 zlatých. Snad s půjčkami zadluženému hraběti Walderode souvisely i další dvě ve výši 8 000 zlatých jeho tchýni Marii Kateřině Truchsess von Waldburg.⁸⁷

Kromě rodičů byla základním stavebním kamenem sociální sítě aristokrata i jeho manželka. Pro Heřmana Jakuba se jevil sňatek s Marií Josefou Slavatovou

81 Leopold Antonín Trauttmansdorff si vzal za první manželku sestru Václava Ferdinanda z Lobkovic, Markétu a jakou druhou manželku sestřenicí Marie Josefy Slavatové, Marii Karolínu dle Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek II., 657; Stanislav KASÍK – Petr MAŠEK – Marie MŽYKOVÁ, *Lobkowiczové. Dějiny a genealogie rodu*, Olomouc 2002, s. 102. Heřman Jakub Černín v roce 1689 nahradil právě Rudolfa Trauttmansdorffa ve funkci nejvyššího maršálka Království českého viz A. VALENTA, *Věřitelem*, s. 25.

82 SOKA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 303, Černínova odpověď Josefu Trauttmansdorffovi, 13. 11. 1704, s. 1., fol. 330. Grabštejn též rok koupil Jan Václav Gallas dle Z. HOJDA, *Jan*, s. 387. S touto transakcí pravděpodobně souviselo odložení exekuce na grabštejnské panství na základě císařského rozhodnutí, které odešlo z české dvorské kanceláře 12. 12. 1704 dle Národní archiv, Praha, Česká dvorská kancelář (dále jen ČDK), kn. 59, expediční protokol ČDK – řada privatorum 1704, p. 538.

83 Srov. W. REINHARD, *Freunde*, s. 36–37.

84 Karel TRÍSKA, *Vývoj Černínského ústřední správy*, Sborník archivních prací 18, č. 2, 1968, s. 366.

85 Heslo: *Štampach ze Štampachu*, in: Ottův slovník naučný XXIV, Praha 1906, s. 762; S neurčitým hrabětem Štampachem a jeho manželkou poobědval Černín před svým odjezdem z Čech na kavalírskou cestu ve Stodu u Plzně. Snad se jednalo o stejného hraběte Štampacha, který mu později půjčil dle: Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESAŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek II., s. 55.

86 Heslo: *z Bubna a z Litic*, in: Ottův slovník naučný IV, Praha 1891, s. 824.

87 Heslo: *Valderode z Eckhausen*, in: Ottův slovník naučný XXVI, Praha 1907, s. 333.

velmi podstatnou záležitostí. Soužití se Slavatovnou, která o Černína původně moc nestála, se nakonec stalo poměrně láskyplným.⁸⁸ Kromě rodinného zázemí přinesla Heřmanovi Jakubovi značné množství kapitálu ve všech jeho podobách. V rovině kulturního kapitálu se jednalo o slavatovskou tradici a odkaz pánů z Hradce, což trvale pozvedlo prestiž černínského rodu.⁸⁹ Jindřichohradecké panství bylo cenným ekonomickým kapitálem. Zároveň sňatky jejích sester značně posílily společenské vazby Heřmana Jakuba.

V soupisu se nacházejí dluhy i pohledávky vůči Marii Josefě samotné. Pasivní finanční závazky Heřmanovy manželky pocházely z let 1696 až 1697. První a zdaleka největší v hodnotě 300 000 zlatých pravděpodobně souvisely se situací nastalou po převzetí jindřichohradecké části slavatovského dědictví v roce 1694.⁹⁰ Dva menší úvěry v rozmezí 7 000 až 13 000 zlatých spíše vyplývaly z provozu šlechtické domácnosti či jiných běžných výdajů Heřmanovy manželky. Naopak Marie Josefa vypomohla svému manželovi s částkou 21 000 zlatých zapůjčenou v dubnu 1704 krátce před jmenováním Heřmana Jakuba nejvyšším purkrabím.

Už v lednu stejného roku sumu ve výši 49 000 zlatých zapůjčila svému švagrovi její sestra Marie Agnes rozená Slavatová, která se provdala za Františka Viléma ze Salm-Reifferscheidtu, s nímž Heřman Jakub udržoval čilé společenské styky ve Vídni.⁹¹ V soupisu se nenachází třetí z dcer Jana Jiřího Slavaty, Marie Magdalena, ačkoliv s jejím manželem Norbertem Leopoldem Libštejnským z Kolovrat udržoval Heřman Jakub korespondenci.⁹²

Svou sociální síť splétal sám aristokrat také podle toho, jakou kariéru zvolil. Heřman Jakub se nejvíce realizoval v zemských úřadech, což vyžadovalo pravidelnou přítomnost v Praze.⁹³ Pravděpodobně během výkonu svých úředních povin-

88 Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESÁŘÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 70–71.

89 Pro pochopení slavatovsko-hradecké tradice viz Petr MAŤA, *Zrození tradice. Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu*, *Opera Historica* 6, 1998, s. 513–552. Černínové dále rozvíjeli slavatovsko-hradecký odkaz, ať již hned po smrti Marie Josefy viz SOkA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 315, materiály k úmrtí Marie Josefy Černínové roz. Slavatové, fol. 139–140, 168–172, 177–178; nebo můžeme pozorovat jeho opětovné užívání v nedaleké minulosti v propagačních dílech psaných hlavou rodu Karl-Eugen CZERNIN, *Kommentierte Stammreihe des Hauses Czernin von Chudenitz*, Enzesfeld 2002; TÝŽ, *Die Erben der Herren von der Rose*, Enzesfeld 2002.

90 Václav PRAŽÁK, *Převzetí panství Jindřichův Hradec hrabaty Černíny v roce 1694. Anatomie jedného rituálu*, *Opera Historica* 12, 2007, s. 159–168.

91 Ke stykům Heřmana Jakuba Černína s Františkem Vilémem Salmem viz např. SOkA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 296, dopis Františka Viléma Salma Heřmanu Jakubovi Černínovi, 3. 2. 1702 (?), Vídeň, fol. 4.

92 Viz např. SOkA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 314, dopis Norberta Kolovrata Heřmanu Jakubovi Černínovi, 17. 4. 1708, Chroustovice, fol. 5–6.

93 SOkA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 307, císařský reskript ohledně docházky místodržících adresovaný nejvyššímu purkrabímu Černínovi, 29. 1. 1706, Vídeň, fol. 142–143.

ností přišel do styku s hejtmanem Starého Města pražského Rudolfem Josefem z Lisova, který hraběti půjčil 10 000 zlatých – snad ve snaze zavázat si předního úředníka království v osobě Heřmana Jakuba.⁹⁴

V literatuře se často skloňuje Černínův odpor k císařskému dvoru, ale přestože se Heřman Jakub na dvoře nikdy skutečně neprosadil, trávil ve Vídni poměrně dost času a udržoval zde rozsáhlé společenské styky.⁹⁵ Roku 1703 půjčil Heřmanovi Jakubovi 33 000 zlatých Gerhard von Stratmann, pátý syn císařského diplomata, říšského kancléře a významného ditrichštejského straníka Theodora Heinricha.⁹⁶

Heřman Jakub Černín měl ve své horizontální síti také díky úvěrům zapojeno mnoho aristokratů, se kterými se sblížil prostřednictvím typických okamžiků života barokního šlechtice. Výška částek, které si aristokraté navzájem půjčovali, běžně převyšovala tisíce zlatých. Tato část sociální sítě Heřmana Jakuba také ukázala, na kolik byla vyšší šlechta barokní habsburské monarchie spleť provázaným celkem.

Dále by se do horizontální sociální sítě nabízelo zařadit i jména dvojice otce–syn: František Maxmilián Černín z Chudenic a Josef Antonín z chudenické větve rodu, které s Heřmanem Jakubem pojil stejný původ a od roku 1699 i hraběcí stav. Nejvyšší purkrabí Černín se nevymykal jiným členům hlavní nedrahovické linie a aktivně podporoval své chudší příbuzné. Chudenická větev se (na rozdíl od té

94 V září 1707 se Rudolf z Lisova, ale také Adam z Bubna a Litic zúčastnili mezi jinými loretánské pobožnosti v Kosmonosích za přítomnosti patrona tamního kostela Heřmana Jakuba Černína, se kterým následně poobědvali dle SOKA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 310, koncept dopisu Heřmana Jakuba Černína Františku Karlovi Přehořovskému, 25. 9. 1707, Kosmonosy, fol. 281v. Zdeněk HOJDA, *Karlův most jako barokní znaková galerie. Donátoři mosteckých plastik a jejich stopy v heraldických památkách*, in: Zdeněk Hojda – Jiří Pešek – Blanka Zilynská (edd.), *Seminář a jeho hosté. Sborník prací k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového*, s. 249; František ROUBÍK, *Královští hejtmané v městech pražských v letech 1547 až 1785*, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 7, 1933, s. 164; Heslo: z Lisova, in: Ottův slovník naučný XVI, Praha 1900, s. 101. Naopak Heřman Jakub byl v roce 1706 požádán svým klientem, Františkem Karlem Přehořovským z Kvasejovic, který v té době zastával úřad nejvyššího zemského sudího, jestli by mu nepůjčil 2 000 zlatých viz A. VALENTA, *Věřitelem*, s. 36.

95 Pohled na vztah Černína s dvorem korigoval Zdeněk Hojda in: Z. HOJDA – E. CHODĚJOVSKÁ – M. HAJNÁ – A. TESARÍKOVÁ, *Heřman*, Svazek I., s. 83–84 srov. s J. MUK, *Po stopách*, s. 135–138.

96 Theodor Heinrich von Stratmann pomáhal Ferdinandu z Ditrichštejna zprostředkovat sňatek jeho syna s dcerou Karla Theodora Otty ze Salmu dle R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 190–195. Není nezajímavé, že první manželka Theodora Heinricha von Stratman byla Mechtild z rodu Mollart příbuzná dříve zmíněného Ferdinanda Arnošta Mollarta. Gehardova sestra Eleonora Magdalena, provdaná Bathány udržovala blízký vztah s princem Evžen Savojským, který reflektoval i František Josef Černín ve svém spisu *Sistema aulae* slovy: „[To je] rozumná, více však bizarní žena, která si tohoto pána dovedla skrze lásku získat natolik, že mu vládne jako suverén, ba přímo despota.“ dle P. VOKÁČOVÁ, *Příběhy*, s. 434. Rodina von Stratmann byla již kolem roku 1700 i přes svůj cizí původ bezprostředně spjata s císařským dvorem dle R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 290, 569–570. Viz Kaiser und Höfe. Personendatenbank der Höflinge der österreichischen Habsburger, hrsg. von Mark Hengerer und Gerhard Schön, <https://kaiserhof.geschichte.lmu.de/19864> [cit. 17. 6. 2025].

hlavní nedrahovické) potýkala v průběhu 17. století se značným problémem v početném mužském potomstvu, což zapříčinilo malou koncentraci majetku v rukou jejích jednotlivých příslušníků.

Zřejmě se situace ke konci 17. století již nevyvíjela zdaleka příznivým směrem, jestliže Heřman Jakub podpořil Františka Maxmiliána několika půjčkami v celkové hodnotě 4 000 zlatých. Držitel rodového fideikomisu podporoval i jeho syna Josefa Antonína, jenž působil jako důstojník v císařské armádě.⁹⁷ Celou řadu let mu posílal peníze na přilepšenou k vojenskému životu a hojně si s ním dopisoval o válečné situaci na evropských bojištích. Ročně mu byla vyplácena částka 1 000 zlatých, avšak dle soupisu mu bylo ke konci roku 1704 půjčeno extraordinárních 5 000 zlatých.⁹⁸ Snad to mohlo souviset s neblahou situací jeho bratra Jana Václava, jenž převzal zadlužené rodinné statky.

Josef Antonín se stal de facto Černínovým agentem, který mu na rozdíl od jeho přátel ve velitelských pozicích sděloval informace přímo z vojenského pole.⁹⁹ Heřman Jakub tak směňoval svůj finanční kapitál za kulturní kapitál – informace svého chudšího příbuzného. Patrně se nejednalo o zcela rovnocenný vztah a pozorujeme zde vazbu patron–klient.¹⁰⁰ Okolnosti vztahu by spíše napověděly k jeho zařazení do vertikální části sítě Heřmana Jakuba, avšak zde posloužil tento příklad jako ukázka, že příslušnost ke stejnému rodu neznamenal automaticky významnou pozici v síti šlechtických přátel a příbuzných barokního aristokrata.

Závěr

Sociální síť v rámci aristokratické společnosti barokní habsburské monarchie se utužovaly díky směně jednotlivých druhů kapitálů, což platilo i pro síť Heřmana

97 Heslo: Josef Antonín Rudolf Černín z Chudenic (1679–1713), in: SOkA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, Černínská matrika.

98 A. VALENTA, *Věřitelem*, s. 28. Kromě rozsáhlé korespondence Josefa Antonína a Heřmana Jakuba se dochovala také kvittance na další dvě Heřmanovy půjčky v celkové výši 1 600 zlatých v roce 1708 dle: SOkA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 313, kvittance půjček Heřmana Jakuba Josefu Antonínovi Černínovi, 1709, fol. 431.

99 Z Černínových korespondentů výše postavených v armádě než Josef Antonín Černín lze uvést např. polního maršála Johanna Karla von Thüngen viz SOkA Jindřichův Hradec – pracoviště Zámek, RAČ, kart. 301, korespondence Heřmana Jakuba Černína s polním maršálem Johannem Karlem von Thüngen, fol. 58–165. Heřman Jakub do svých služeb přijal i Václava Černína, který s ním podnikl diplomatickou misi do Varšavy a dále se nacházel v Heřmanových službách, dle J. KUBEŠ, *Hermann*, s. 64. Péče o méně majetné příbuzné jejich přijetím do svých služeb byla relativně běžná strategie představitelů hlavní větve rodu, srov. Vojtěch KUNA, *Zrození šlechtického kavalíra mezi renesancí a barokem aneb mládí Václava Protivý Černína z Chudenic*, Ústecký sborník historický, č. 2, 2023, (v tisku), s. 53–79; P. VOKÁČOVÁ, *Příběhy*, s. 440.

100 Více k fungování vazeb patron–klient pro české prostředí viz např. P. MAŤA, *Svět*, s. 657–679; Václav BŮZEK, „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, *Český časopis historický* 100(2), 2002, s. 229–264; R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 299.

Jakuba Černína z Chudenic. Úvěr jako specifický druh ekonomického kapitálu byl pro sociální síť důležitý svou temporalitou, která jej odlišovala od běžné finanční operace. Šlechtic, v tomto případě Heřman Jakub Černín, získával a poskytoval úvěry zejména mezi svými urozenými přáteli a příbuznými. Volba takovéto strategie byla založena i na mentalitě výlučnosti, ale také závisela právě na vazbách, kterými byli jednotliví aktéři sítě silně propojeni.

Sociální síť Heřmana Jakuba Černína se konstruovala během okamžiků typických pro život barokního aristokrata. Počátek splétali ještě jeho rodiče určením kmotrů při křtu, kterým byla např. i manželka nejvyššího českého kancléře Jana Hartvíka z Nostic. Černína částečně determinovala i politická orientace jeho otce Humprechta Jana na martinický klan, jenž ho pojil kromě Jiřího Adama II. z Martinic i s příslušníky rodu Gallasů. Snad se martinická orientace pozitivně promítala do jinak nepřilíš dobrého vztahu nejvyššího purkrabího Heřmana Jakuba Černína s nejvyšším českým kancléřem Václavem Norbertem Oktaviánem Kinským.

Naposledy otec aktivně ovlivnil síť Heřmana Jakuba naplánováním kavalírské cesty. Během své Grand Tour Heřman Jakub poprvé přejímal otěže od svého společenství příbuzných a přátel a seznámil se zde s hrabětem Mollartem nebo Leopoldem Antonínem z Trauttmansdorffu. Kontroly nad svou sociální sítí se ujal definitivně v momentě převzetí otcovského dědictví po návratu z cest, s čímž byly pravděpodobně spojeny i kontakty se šlechtici – krajany – žijícími v okolí jeho statků (např. Bubna z Litic nebo Jan Pavel Walderode).

Pro společenské pletivo aristokrata byl zásadní sňatek. Manželka Heřmana Jakuba, Marie Josefa Slavatová, propojila svého manžela s Františkem Vilémem ze Salm-Reifferscheidtu i Norbertem Leopoldem Libštejnským z Kolovrat. Vzhledem k tomu, že Černín následně zvolil kariéru v zemských úřadech, nabyt nových známostí v prostředí zemských úředníků v Praze. Naopak jeho vídeňské pobyty u dvora přidaly jeho síti internacionální prvek v podobě Gerharda von Stratmann. Jeho orientace v prostředí panovnického dvora byla možná ovlivněna také příslušností jeho otce k ditrichštejské frakci, která však byla, stejně jako martinický klan, na počátku 18. století značně oslabena celou řadou úmrtí jejích významných představitelů.¹⁰¹

Stranou horizontální sítě zůstávali příbuzní Heřmana Jakuba z chudenické větve, jelikož zejména vztah s císařským důstojníkem Josefem Antonínem Černínem by se dal označit vazbou patron–klient.

101 Martinický klan na přelomu 70. a 80. let 17. století postihla řada úmrtí: Maxmilián Valentin z Martinic (+1677), Humprecht Jan Černín (+1682), Jan Hartvík z Nostic (+1683) a Bernard Ignác z Martinic (+1685), což v kontextu odchodů na pravdu Boží čelních představitelů ditrichštejské frakce v 90. letech: Gundakar z Ditrichštejna (+1690), Theodor Heinrich von Stratmann (+1693), Ferdinand z Ditrichštejna (+1698) znamenalo, že plejáda ztrát potencionálních patronů značně oslabovala Černínovy vyhlídky na účinnou vídeňskou protekci. R. SMÍŠEK, *Císařský dvůr*, s. 383–388.

Za zásadní nedostatek tohoto textu lze považovat značně intuitivní uvažování podložené pouze fragmenty pocházejícími z různých časových vrstev. Spíše než analyticky přesný výčet faktů blízký německé a rakouské historiografii přináší jeho závěry „příběh“ odrážející společnost a jednotlivce v určité době pod vlivem francouzského a anglosaského pohledu na dějiny.

Opakované hypotézy se snažily na poli dosud omezeného poznání života Heřmana Jakuba Černína ozřejmit motivace jeho jednání a postihnout logiku jeho úvěrových operací, ačkoliv je možné, že pozdější výzkum je třeba i z části vyvrátí. Aristokracie té doby se skládala z několika desítek navzájem úzce spřízněných rodin, které se stýkaly při celé řadě příležitostí.

Velmi přínosný pro výzkum vztahu sociální sítě a úvěru jako specifického druhu ekonomického kapitálu by byla sonda do vývoje konkrétních úvěrů, tedy zjištění, jak probíhalo placení úroků, urgování splátek, o čemž doposud mnoho nevíme. Vztah dlužníka a věřitele totiž nelze považovat za principiálně nekonfliktní a bylo by proto obohacující získat detailní pohled na ekonomické jednání předního barokního velmože.

Tento příspěvek se pokusil akcentovat význam sociální sítě jako platformy, na které dochází ke směně jednotlivých druhů kapitálu. Fenomén české raně novověké šlechty a s ním spojené archivní prameny zcela jistě nabízejí prohlubování takovéto perspektivy a precizaci teorie pro potřeby dalšího výzkumu. Autor v tomto textu však učinil krůček směrem k další moderní perspektivě ve výzkumu aristokracie propojující sociální, kulturní a hospodářské dějiny s dějinami správy a sociologickou teorií.

Jednotlivé vztahy vznikly v odlišné fázi života Heřmana Jakuba, ale v případě potřeby umožňovaly oboustranné využití pro nabytí ekonomického kapitálu. Horizontální sociální síť Heřmana Jakuba a její vyztužení úvěrovými operacemi se jeví jako důležité pro jeho zdárné fungování v sociálním prostoru barokní habsburské monarchie. Neustále dynamické prostředí sociálních sítí jednotlivých aristokratů, které se navzájem propojovaly, ignorovaly nebo dostávaly do konfliktu, vyžadovalo, aby šlechtic své sítě splétal jako pavouk znovu a znovu.

Resumé:

This paper focuses on the horizontal social network of Heřman Jakub Černín of Chudenice (1659–1710), analyzing it through his credit operations. The author employs a sociological framework, drawing on Bourdieu's concepts of economic, social, and cultural capital, as well as Wolfgang Reinhard's categories of relationships (kinship, local ties, friendship, and patronage). The research aims to show how Heřman Jakub's social network was a platform for the exchange of these different types of capital, and how it was constructed and reinforced throughout his life. The network's formation is traced from his childhood and baptism, through his grand tour and marriage to Marie Josefa Slavatová, and into his career in the Bohemian provincial government and at the imperial court.

The study argues that credit, as a specific form of economic capital, was particularly important for strengthening social ties due to its long-term nature, distinguishing it from standard financial transactions. The research is primarily based on a detailed list of Černín's assets and liabilities from the end of 1705, which provides a comprehensive overview of his debts and claims with specific names and amounts. This key source, along with other documents from the Černín Family Archive and other noble family archives, allows for a reconstruction of his network of noble friends and relatives.

The analysis reveals how his network was influenced by his father's political alliances (e.g., with the Martinic and Gallas families), his marriage, and his own career choices. The paper highlights the interconnectedness of the Bohemian aristocracy and shows how mutual loans were not merely financial transactions but a means of solidifying social bonds and securing a position within the power-bureaucratic field of the Baroque Habsburg monarchy.

Vojtěch Kuna je studentem třetího ročníku dvouoboru historie (ÚČD FF UK, od června 2025 Ústav historie FF UK) a archivnictví (KPVHAS FF UK). Specializuje se na českou šlechtu především v období raného novověku.